

Оливера Недељковић

Градска библиотека „Владислав Петковић Дис”, Чачак

oizn@mts.rs

ПРВИХ СТО ПЕДЕСЕТ ГОДИНА ИВАЊИЧКЕ БИБЛИОТЕКЕ

(Емилијан Протић: *Листови на вејру*, Ивањица, Библиотека „Светислав Вуловић,” 2018, 143 стр.)

Док сам ишчитавала књигу *Листови на вејру* Емилијана Протића, коју је поводом свог јубилеја објавила Библиотека „Светислав Вуловић” из Ивањице, навраћала ми се мисао да Нушићев јунак Чеда, коме је била упућена чувена претња Живке министарке (*Не била ко сам, ако ти не одеш у Ивањицу!*), не би зажалио да је премештен у ово малу, беспутну варош. Када би се књижевност могла чврсто преплести са стварним животом, сигурно би се овај јунак комедије *Госпођа министарка* обрео у друштву духовитих и предузимљивих Ивањичана, можда чак и у читаоници која је тих тридесетих година протеклог века, када је настало ово свевремено Нушићево дело, располагала са 500 књига. Још сигурније је да би се промућурни Чеда убрзо укључио у веома занимљив и богат друштвени живот, чије детаље сазнајемо са страница књиге Емилијана Протића, чијом ликовном опремом се бавио академски графичар Зоран Јуреш.

Својим садржајем, ова публикација вишеструко потврђује како су Ивањичани, одувек били предузимљиви људи жељни знања, који су ширином свога духа из сваког удеса извлачили наук. У овом вредном прилогу за историју ивањичке Библиотеке и њених претеча, забележено је мноштво примера који поткрепљују ту тврдњу. Чак и злураде пошалице на рачун своје паланке, Ивањичани су схватили на најбољи могући начин – као подстицај за њен напредак. Претња да је неко *виђен за Ивањицу* временом је добила сасвим другачији призвук: *виђен у Ивањици* данас значи да је неко у варош на Моравици дошао из туристичких побуда, здравствених разлога или да у њој смехом, лепим садржајима и пријатним сусретима разгали душу.

Монографија *Листови на вејру* од великог је значаја за културу читавог моравичког краја, јер подробно осветљава прошлост библио-

текарства, почев од прве читаонице отворене 1868. године до модерне установе, какву овдашња библиотека са пет запослених и 53000 библиотечких јединица данас представља. У њој су као трајно сведочанство забележене најважније чињенице из историје књиге и библиофилства овог поднебља, смештене у контекст свеколиких историјских, привредних и друштвених збивања током века и по. Већ потврђени проучавалац прошлости просвете и привреде ивањичког краја, Емилијан Протић, успео је да, скоро приповедачком лакоћом, предочи летопис Библиотеке у Ивањици, хронолошки изложивши све аспекте њене драгоцене културне мисије. Свесрдним трудом и истраживачком упорношћу, он је међу једне корице прикупио све оне пожутеле листове, које је од чувене наредбе кнеза Милоша да се подигне варошица као средиште среза па до данас, посвуда развејао ветар. Аутор је настојао да, живописним дигресијама о читаоцима и читалачком духу који се може истражити на основу исцрпног списка пренумераната на књигу у 19. веку, надомести све оне потргане странице које су ратна пустошења и природне стихије, нагле промене режима и стална политичка трвења, али пре свега пословични немар и увереност нашег човека да све од њега почиње, заувек учинили нечитљивим.

Из Протићеве књиге сазнајемо да је читаоница отворена ради културног, политичког и свеколиког уздизања у време кад је свега 262 становника Ивањице било писмено, много пута прекидала свој рад, али је, захваљујући залагању и истрајности оних који су били чврсто уверени у њен значај, чим би се стекли услови, поново отварала своја врата свима, под једнаким условима пружајући могућност да се самообразује и професору, и кафанском слуги, и марвеном трговцу, и земљоделцу. Како год да јој било званично име гласило (читаоница, књижница, библиотека), ова установа је увек била уточиште свима којима су били неопходни знање и утеха. Као у каквом литерарном штиву, пратимо судбину много пута сељеног, оскудног и тешко обнављаног књижног фонда: полице са књигама су каткад биле у приватним кућама, читаонички столови су каткад замењивали кафанске, књиге су смештане у ходнике и просторије које се, у спорадично сачуваним извештајима, не могу описати без сталних епитета: влажност, скученост и неусловност. Али, све ове околности које су отежавале рад ивањичке Библиотеке, заправо представљају општа места из свеколике историје српских читалишта, од којих је, према чувеној студији др Десанке Стаматовић *Читалишта у Србији у 19.*

веку, истовремено са ивањичком, као одговор на распис упорног и ученог министра просвете Димитрија Матића, основано још 26 читаоница широм Србије (у Лозници, Ваљеву, Ћуприји, и Карановцу (Краљеву).

И у наредном веку, судбина библиотеке биће истоветна судбини овдашњег народа: с једне стране, буран партијски живот, оскудица, ратови и пустошења, а насупрот њима – постојана увереност о значају ширења књиге у народу, о схватању библиотеке као средишта културних збивања и окупљања учених и талентованих људи, свест о непроцењивој вредности књижног фонда, коју је, рецимо, испољио Вукашин Вуле Кривокућа, младић који је, током немачке окупације, на таван сакрио читаво благо којим је располагала књижница, да би га, након рата, предао новим властима и народу на коришћење.

Доступност примарних извора за истраживање, знатно богатија визуелна грађа, али могућност да се сазнања прикупе непосредно од актера и сведока раста ивањичке Библиотеке након Другог светског рата, условили су да други део ове монографије буде детаљнији и обимнији. У њему је представљен постојани напор оснивача и запослених, школованих и стручних, по први пут и стално запослених, радника–заљубљеника у књигу и своју професију, да ивањичка Библиотека постане установа која на најбољи начин одговара на захтеве које пред њу постављају ново време и све комплексније схваћена улога библиотеке у 21. веку. Шири се мрежа библиотечких огранака како би се књига приближила становништву удаљених села, агилни посленици улажу огромне напоре да обогате, каталошки обраде и презентују укупан књижни фонд и форме Завичајни фонд, организују се бројни програми, изложбе и сусрети са писцима, представљају се запажена издања, а скоро невероватним нам се чини податак да је на појединим програмима у организацији ове установе било чак и 800 посетилаца. Из богатог летописа Библиотеке, која је од 1965. до 2001. године представљала радну јединицу у оквиру Културног центра, односно Дома културе, да би на почетку 21. века, као самостална установа понела име знаменитог Ивањичанина, књижевног критичара, професора Велике школе, академика Светислава Вуловића, издвајамо овим поводом да је уписана међу добитнике угледног стручног признања Милорад Панић Суреп, које јој је 1985. године додељено за *постийнуше резултате у развоју библиотечке делатности и унапређивању библиокарства*. Онима који су будућност ове установе и ове живописне вароши, занимљивим се могу учинити само наизглед

мање важни, а за социолошко сагледавање веома драгоцени, подаци о томе да је 1963. Библиотека набавила прву писаћу машину, а 1998. године први компјутер; да је роман Заточеници Михаила Лалића био најчитаније штиво Ивањичана 1977. године, али да се, болних деведесетих, међу члановима библиотеке нашло и сто четдесет троје прогнанника, који су у овом крају нашли прибежиште.

Посебно поглавље, непосредно и топло написано, припада лично-стима који су, несобично и далеко од очију јавности, стварали историју ивањичке Библиотеке, њеним књижничарима и библиотекарима, међу којима аутор истиче име прерано преминуле, предане и срдачне Мире Чакарчевић, некадашњег библиотекара и директора ове установе. Нарочиту вредност овој књизи даје низ сажетих, али врло вешто, у свега неколико потеза дочараних духовних портрета знаменитих људи из моравичког краја: нпр. капетана Симе Јанковића који је својом руком у ваздуху исцртао план будуће вароши; свештеника и учитеља, књигољупца Светозара Поповића; средског начелника Петра Срећковића, који је одмах по доласку у Ивањицу, посетио читаоницу и поклонио јој царски дукат (за наше прилике, вест заиста достојна престоничких *Српских новина*, које су је и објавиле 1879. године!), достојанственог интелектуалца Драгомира Поповића и других. Уз њих, монографија ивањичке Библиотеке садржи, као важан спомен и путоказ, биографије Светислава Вуловића, потом легатора и добротинитеља ове установе, угледних и многоструко надарених Ивањичана – Кирила и Владислава Савића, Петра Стамболића и бројних других дародаваца и љубитеља књиге који су својим прилозима богатали књижни фонд. А они због којих библиотека постоји, почев од чланова читаонице па до данашњих корисника библиотечких услуга, сигурно би могли исписати једну аутентичну, алтернативну историју ове установе у којој би било много захвалности и сећања на тренутке када се пред њима, са раскриљеном књигом, отварао и читав један нови свет.